

ALBANSKI PROGNAK, ZMAJEVIĆEV POUZDANIK – ZADARSKI SVEĆENIK MARKO DELVESI (XVIII. st.)

Lovorka ČORALIĆ, Zagreb

Važnu sastavnicu društvenog života i svakodnevlja dalmatinskih gradova u vrijeme mletačke uprave nad istočnojadranskom obalom činile su useljeničke skupine raznorodnog nacionalnog i vjerskog podrijetla. Grad Zadar – vodeće upravno, političko, gospodarsko i kulturno središte mletačke pokrajine Dalmacije upravo je primjer, vrelima dobro potvrđen, grada poznatog po šarolikosti svojega ranonovovjekovnog stanovništva i opstojanja useljeničkih skupina s mletačkog teritorija od Furlanije do Krete. Tema rada zadarski je svećenik Marko Delvesi, rodom iz biskupije Sappa u Albaniji, doseljen u Zadar vjerojatno tridesetih godina XVIII. stoljeća, odnosno u doba planskih useljavanja albanskih stanovnika u neposrednu okolicu Zadra. U radu se raščlanjuju Delvesijeve veze sa zadarskim nadbiskupom Vickom Zmajevićem i kanonikom Ivanom Campsijem (po rođenju Skadraninom), kao i Delvesijeva oporuka napisana u Zadru 1775. godine. Prijepis Delvesijeve oporuke, pohranjene u bilježničkim spisima zadarskoga Državnog arhiva, objavljuje se na kraju rada.

KLJUČNE RIJEČI: Zadar, Dalmacija, Albanija, Albanci, Sappa, crkvena povijest, rani novi vijek.

Tijekom prošlosti važnu su sastavnicu demografske povijesti, društvenog života i svakodnevlja dalmatinskih gradova činile su useljeničke skupine raznorodnoga nacionalnog i vjerskog podrijetla. Grad Zadar – upravno, političko, gospodarsko i kulturno središte mletačke pokrajine Dalmacije upravo je primjer – vrelima dobro potvrđen – grada poznatog po šarolikosti svojega ranonovovjekovnog stanovništva i postojanja useljeničkih skupina s mletačkog teritorija od Furlanije do Krete.

U XVIII. stoljeću, na inicijativu zadarskoga nadbiskupa Vicka Zmajevića (1713.–1745.), tada zasigurno vodećega crkvenog dostojanstvenika u Dalmaciji, u Zadar u više seoba (od 1726. do 1733. godine) pristižu useljenici s područja Krajine (između Skadarskog jezera i barskog priobalja), tada u sastavu osmanlijskih stečevina. Novi će useljenici, katoličke vjeroispovijesti i poglavito albanske etničke pripadnosti, naseliti zadarsko

kopneno okružje (Murvica, Ploče, Zemunik, Rašević i dr.), a žarišno mjesto njihova naseljavanja – Arbanasi – svoja će prepoznatljiva obilježja zadržati do najnovijeg vremena.¹

Zmajevićevo naseljavanje Arbanasa zasigurno je planski najopsežnije doseljavanje na zadarsko područje. No i u prethodnim stoljećima, još od srednjega vijeka, a posebice od XVI. stoljeća i pojačavanja vojnih djelovanja na zadarskoj i dalmatinskoj protuturskoj bojišnici, u Zadru se spominje niz osoba podrijetlom s mletačkih prekojadranskih posjeda na južnome dijelu istočnoga Jadrana. Riječ je o teritoriju koji se nazivao Mletačkom Albanijom (*Albania Veneta*, sjedište u Kotoru), u sastav kojega su ulazili – uz Boku kotorsku i budvansko-barsko-ulcinjsko priobalje – i brojni gradovi na tlu današnje Albanije (Skadar, Lješ, Drač i drugi). Brojni useljenici, pristigli u metropolu Dalmacije ponajprije radi vojne službe pod stijegom svetoga Marka (*oltramarini, soldati Albanesi*), potjecali su upravo sa šireg područja onodobne Barske nadbiskupije i Skadarske biskupije. Vjersku i etničku pripadnost svakog pojedinca nerijetko je, radi oskudnosti vrela, teško i nezahvalno utvrđivati. Ipak, tragom izvora (bilježničkih spisa), u XVI. i XVII. stoljeću bilježimo u Zadru niz vojnika (trjede i civila), za koje nesumnjivo možemo kazati da su bili albanske etničke pripadnosti.² Poneki od njih ostajali su u Zadru i na dalmatinskom području najveći dio svoje vojničke službe, zasnivali obitelj, stjecali nekretnine i u cijelosti se integrirali u svakodnevlje svoje nove domovine. Imena odvjetaka nekih od tih useljeničkih obitelji (npr. Kruta, Ginni, Scura, Progina i dr.) zapažena su u onodobnoj zadarskoj vojnoj (ali i u crkvenoj) povijesti, ali su – na žalost – još uvijek nedovoljno poznata i obrađena u historiografskim radovima.³

¹ O zadarskim Arbanasima, njihovu doseljavanju, razmještanju i povijesti postoji opsežna literatura. Usporedi neka važnija djela: Tulio ERBER, *La colonia albanese di Borgo Erizzo presso Zara*, Dubrovnik, 1883.; Mijo ČURKOVIĆ, *Povijest Arbanasa kod Zadra*, Šibenik, 1922.; Aleksandar STIPČEVIĆ, »Kulturno-povijesni spomenici u Arbanasima (Zadar)«, *Radovi Centra JAZU u Zadru*, sv. 24, Zadar, 1977., str. 319-340; Niko KARUC, *O zadarskim Arbanasima*, Zadar, 1985.; Kruno KRSTIĆ, *Doseljenje Arbanasa u Zadar*, Zadar, 1988. Usporedi tekst A. STIPČEVIĆA u *Enciklopediji Jugoslavije*, sv. I, Zagreb, 1980., str. 219-220. Vidi i bibliografiju A. STIPČEVIĆA, »Bibliografija radova o zadarskim Arbanasima«, *Radovi Centra JAZU u Zadru*, sv. 24, Zadar, 1974., str. 341-358.

² Usporedi, primjerice: *Nicolò Mesili (Melili) quondam Paulo da Dulcigno, habitatore Zara, soldato nella Compagna del capitano Marco Ginni serve in barche armate contra Uscochi* (Državni arhiv u Zadru, dalje: DAZd, Spisi zadarskih bilježnika, dalje: SZB, Francesco Primizio /1590.-1608./, b. VI.: Testamenti aperti, br. 14, 1593.); *Leca Cripssa condam Pietro da Cripssa territorio di Dulcigno* (DAZd, SZB, Francesco Primizio /1590.-1608./, b. VI.: Testamenti aperti, br. 52, 1596.); *Michiel Lindi quondam Vucho de Ducagini d'Albania, soldato nella compagnia del signor capitano Andrea Crutta con barca armata di S. Serenissima* (DAZd, SZB, Zuanne Braicich /1621.-1645./, b. XIII., fasc. 8., br. 302, 1633.); *Zuanne Ginni, Albanese, governadur militie Albanesi* (DAZd, SZB, Zuanne Braicich /1621.-1645./, b. XIII., fasc. 9., br. 364, 1636.); *Governadur Ghega Scura* (DAZd, SZB, Ambrogio Lomazzi /1645.-1648./, b. I., br. 23, 1648.); *Capitano Ghega Progoni* (DAZd, SZB, Zuanne Sorini /1645.-1650./, b. I., br. 20, 1646.); *Dimitri Bibba Scanda d'Albania tenente nella compagnia del capitano Zorzi Dranzi* (DAZd, SZB, Francesco Sorini /1656.-1677./, b. II., br. 9, 1656.); *Nicolò Cocca Albanese* (DAZd, SZB, Nicolò Lomazzi /1678.-1706./, b. VI., br. 91, 1691.) i dr.

³ Tijekom proteklih godina u više sam svojih radova obrađivala prisutnost i djelovanje nekih albanskih obitelji i pojedinaca u Zadru. Usporedi: Lovorka ČORALIĆ, »Zadarski kapetan XVII. stoljeća – Ulcinjanin Dominik Katić«, *Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU u Zagrebu*, sv. 22, Zagreb, 2004., str. 213-233; ISTA, »Zadarski kanonik – Skadranin Giovanni Campsi«, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 47, Zagreb-Zadar, 2005., str. 291-303; ISTA, »Albanska obitelj Ginni u povijesti Dalmacije i Istre (XVI. i XVII. st.) – prilog poznavanju komunikacija duž istočnojadranske obale«, *Povijesni prilozi*, god. 26., br. 33, Zagreb, 2007., str. 271-287; ISTA, »Albanska obitelj Kruta i nje-

Osim navedenih primjera, kakvih je u prebogatoj zadarskoj pismohrani još i mnogo više, u glavnom je gradu Mletačke Dalmacije djelovalo tijekom prošlosti i niz duhovnih osoba podrijetlom s najjužnijeg dijela mletačkoga istočnojadranskog dominija, a koji su svojim angažmanom i dugotrajnošću prisutnosti davali nemale prinose vjerskoj i društvenoj povjesnici grada Zadra, ali i Dalmacije u cjelini.

Tema ovoga sažetog rada zadarski je svećenik Marko Delvesi, rodом s područja biskupije Sappa u sjevernoj Albaniji.⁴ Uz kratki osvrt na dosadašnja saznanja u historiografiji, središnji dio rada bit će usmjeren na iščitavanje i raščlambu Delvesijeve oporuke, napisane 1775. godine i pohranjene u fondu Spisi zadarskih bilježnika Državnoga arhiva u Zadru. Cilj je rada, između ostalog, ukazati i na značenje nazočnosti i djelovanja albanskih useljenika u Zadru u ranome novom vijeku, na njihove zaslužnike i pregaoce koji su – prihvaćajući Dalmaciju kao svoju novu domovinu – imali zapaženu (iako danas premalo iščitanu, znanu i vrednovanu) ulogu u svekolikoj razmjeni između krajeva, gradova i ljudi uzduž istočnoga Jadrana.

Nije nam poznato točno razdoblje dolaska Marka Delvesija iz albanskih krajeva u Zadar. Može se, međutim, s velikom vjerojatnošću pretpostaviti da se ono zbilo u vrijeme doseljavanja Arbanasa u zadarsku okolicu ili nedugo poslije toga. Također, možemo vjerovati da je poticaj za useljenje Delvesija kao albanskog svećenika dao upravo zadarski nadbiskup Vicko Zmajević. Svrha takve inicijative, kojom su u prvoj polovini XVIII. stoljeća u Zadar pristigli i albanski svećenici, bio je da se za nove vjernike, mahom albanske etničke i jezične pripadnosti, osigura odgovarajuća pastoralna služba. Stoga je dovođenje svećenika s područja albanskih biskupija, tada pod osmanlijskom vlašću, bilo najučinkovitije i najbolje moguće rješenje.

Marko Delvesi zabilježen je kao Zmajevićev poslužitelj i pouzdanik u nadbiskupovoj oporuci pisanoj u Zadru 1745. godine.⁵ Delvesiju zadarski crkveni uglednik oporučno ostavlja 200 dukata te dio namještaja i posteljine. Također mu pripada, zajedno sa zadarskim kanonikom Ivanom Campsijem (o kojemu će nešto kasnije biti više riječi), stočni fond u vlasništvu nadbiskupa u Sukošanu kraj Zadra.⁶ Zmajević posebno cijeni Delvesijeve zadulge i odanost kao višegodišnjeg pouzdanika te izrijeком napominje izvršiteljima svoje oporuke (Ivan Campsi, Tomaso Franceschi) da svakako uzmu u obzir dokazanu odanost i

zini zaslužni odvjetci – prilog poznavanju istočnojadranskih komunikacija u ranom novovjekovlju», *Zbornik u čast I. Totha* (prihvaćeno za tisak).

⁴ Biskupiju Sappa (sufragan Barske nadbiskupije) u sjevernoj Albaniji utemeljio je papa Aleksandar II. 1062. godine. Nije poznat točan broj biskupa Sappe, a prvi vrelima potvrđeni biskup bio je Pavao (oko 1370. godine). U drugoj polovini XV. stoljeća biskupija je potpala pod vlast Osmanlija te otada postaje titularnom biskupijom. Usporedi: Daniele FARLATI – Giacomo COLETTI, *Illyricum sacrum*, sv. VII, Venetiis, 1817., str. 229–232, 271–291; *Enciclopedia cattolica*, sv. X, Firenze, 1953., str. 1897; Ivan MARKOVIĆ, *Dukljansko-barska metropolija*, Zagreb, 1902., str. 47–50; Ivan JOVOVIĆ, *Iz prošlosti Dukljansko-barske nadbiskupije*, Bar, 2004., str. 225.

⁵ Uporabljjen je prijepis oporuke Vicka Zmajevića, pohranjen u Znanstvenoj knjižnici u Zadru, Ms. 1008, inv. br. 163847. Usporedi i: L. ČORALIĆ – Ivana PRIJATELJ PAVIČIĆ, »Zadarska nadbiskupska palača u vrijeme nadbiskupa Vittorija Priulija (1688.–1712.) i Vicka Zmajevića (1713.–1745.)«, *Grada i prilozima povijest Dalmacije*, sv. 16, Split, 2000., str. 93–269.

⁶ Al mio ottimo e fedele Cameriere Marco Delvesi lascio duecento Ducati, e tutto il bisogno che gli può occorere di letto, e biancheria, et unitamente col Canonico Don Giovanni Campsi li pochi manzi che sono in San Cassiano, per dividerseli tra essi (L. ČORALIĆ – I. PRIJATELJ PAVIČIĆ, *nav. dj.*, str. 223).

pouzdanost albanskoga svećenika te da nakon nadbiskupove smrti ne provjeravaju stanje računa i poslova koje je Delvesi obavljao za Zmajevića.⁷

Delvesi je zabilježen i u oporuci prethodno spomenutoga zadarskog kanonika Ivana Campsija. Po rođenju Skadranin i odvjetak ugledne obitelji, također (poput brojnih svojih sunarodnjaka) izbjeglica pred osmanlijskim vrhovništvom, Campsi je – vjerojatno upravo zahvaljujući Vicku Zmajeviću – najviše teološko obrazovanje stekao na Ilirskom kolegiju u Loretu. Zadarski kanonik od 1730. godine, Campsi je bio vrlo štovan među zadarskim pukom, a 1739. godine bio je i imenovan skadarskim biskupom (tu je čast odbio, kako se navodi – iz skromnosti). Tijekom više desetljeća provedenih u Zadru Campsi je bio, uz Delvesija, osoba od golemog povjerenja nadbiskupa Zmajevića te je – uz zadarskoga građanina Tomasa Franceschija – bio i izvršitelj nadbiskupove oporuke.⁸ U oporuci, napisanoj 8. veljače 1775. (samo nekoliko dana prije pisanja Delvesijeve oporuke) Campsi izriječno spominje svoga albanskog sunarodnjaka te ga (uz služavku Jelu i zadarskoga građanina Giuseppea Galena) imenuje izvršiteljem svoje posljednje volje, a za višegodišnju službu i odanost namjenjuje mu svotu u iznosu od 130 cekina.⁹

Oporučni spis Marka Delvesija načinjen je 21. veljače 1775., dakle nedugo nakon smrti Ivana Campsija.¹⁰ Oporuku je sastavio isti zadarski bilježnik (Bartolomeo Ferrari), a u nazočnosti (jednako kao i u primjeru Campsijeve oporuke) zadarskoga plemića i člana gradskoga vijeća Ivana Antuna Fanfogne.¹¹ Kao mjesto stanovanja – također istovjetno s kanonikom Campsijem – i za Delvesija je navedena četvrt nazvana prema crkvi Gospe od Kaštela (*in Confin della Beata Vergine del Castello*).¹² U uvodnom dijelu oporučnog spisa saznajemo i poblizi zavičaj Marka Delvesija (*Diocesi di Sappa in Albania Turca*), ali i činjenicu da je već *da molti anni abitante in questa Città* te da je bilježniku Ferrariju dobro

⁷ ... di mi istituisco Commisarii et esecutori colle più ample facultà il Signor Canonico Giovanni Campsi, e Signor Tomaso Franceschi, dovendo valersi dell'affettuoso mio Cameriere Delvesi, la mia opera fedele siccome è stata sempre utile alli miei interessi domestici, così sarà di molto respiro al loro benemerito travaglio, che può derivarli dalla presente Comissaria. Non si ricerchino conti al cameriere, per essermi stata sempre impuntabile la sua fedele amministrazione. Sin qui rendo il tributo al carattere, et alla gratitudine (L. ČORALIĆ – I. PRIJATELJ PAVIČIĆ, *nav. dj.*, str. 225).

⁸ Carlo Federico BIANCHI, *Zara cristiana*, sv. I, Zara, 1877., str. 221; K. KRSTIĆ, *nav. dj.*, str. 43, 45; L. ČORALIĆ – I. PRIJATELJ PAVIČIĆ, *nav. dj.*, str. 223, 225, 236; L. ČORALIĆ, »Zadarski kanonik – Skadranin Giovanni Campsi«, str. 292–293.

⁹ Campsi je umro 16. veljače 1775., a dan poslije je na zahtjev trojice izvršitelja oporuke spis službeno otvoren (L. Čoralić, »Zadarski kanonik – Skadranin Giovanni Campsi«, str. 296). Oporuka je pohranjena u Državnom arhivu u Zadru, SZB, Bartolomeo Ferrari (1763.–1783.), busta V., secondo registro de' testamenti, br. 54, str. 32'-34' (8. II. 1775.).

¹⁰ DAZd, SZB, Bartolomeo Ferrari (1763.–1783.), busta V., Testamenti aperti, filza 3., br. 95, (21. II. 1775.).

¹¹ Ivan Antun Fanfogna, sin Šimuna, odvjetak je ugledne zadarske plemićke obitelji koja se u vrelima spominje od XII. stoljeća. Kao pravnik obnašao je više različitih službi u zadarskom sudstvu. Usporedi tekst u *Hrvatskom biografskom leksikonu*, sv. IV, Zagreb, 1998., str. 131. (autor: Serdo DOKOZA NIKPALJ).

¹² Crkva Gospe od Kaštela (prema bivšem Kaštelu), poznatija pod imenom Gospa od Zdravlja, sagrađena je u srednjem vijeku (rotunda), a 1703. godine proširena je pravokutnim dijelom. Zvonik je podignut 1705. godine. Uz crkvu je do Drugoga svjetskog rata bio samostan kapucina (utemeljen 1737. godine). Tijekom savezničkih bombardiranja Zadra u Drugome svjetskom ratu srušen je pravokutni dio crkve (obnovljen 1991. godine). U crkvi je pokopan zadarski nadbiskup Vicko Zmajević, za čijeg je djelovanja crkva obdarena s oltarima posvećenim sv. Franji Asiškom i sv. Filipu Neriju. Usporedi: C. F. BIANCHI, *nav. dj.*, str. 372–378; Giuseppe SABALICH, *Guida archeologica di Zara*, Zara, 1897., str. 83–84; Tomislav RAUKAR – Ivo PETRICIOLI – Franjo ŠVELEC – Šime PERIČIĆ, *Zadar pod mletačkom upravom (Prošlost Zadra*, sv. III.), Zadar, 1987., str. 139, 156, 548.

poznat (*da me Nodaro benissimo conosciuto*). Slijedeći uobičajeni obrazac objašnjenja razloga nastanka oporučnog spisa, Marko Delvesi u nastavku uvoda napominje kako jest zdrav duhom, ali nemoćan tjelesno te želi ovom odredbom raspodijeliti najbližima svu svoju imovinu. Slijedi još jedan neizostavni dio prošlovjekovnih oporuka, ponajprije onih koje su izricale duhovne osobe – preporuka oporučiteljeve duše milosti i zagovoru Svemogućeg, Blažene Djevice Marije i svetaca zaštitnika.

Određujući, nadalje, mjesto svoga posljednjeg počivališta, zadarski svećenik albanskoga podrijetla nalaže da njegovo tijelo bude položeno u jednu od grobnica u katedralnoj crkvi sv. Anastazije (sv. Stošije) u Zadru *con funerale della campana mezzana, e con quattro torzi da libre quattro l'uno*. Na dan njegove smrti treba se, prema oporučiteljevoj želji, podijeliti sto lira siromasima koji »dođu tražiti milostinju u njegovu kuću«. Relativno loše imovno stanje Marka Delvesija odaje nam sljedeći oporučni navod. Spominjući, kako je uobičajeno u zadarskim oporukama, karitativne ustanove grada Zadra (*soliti quattro luochi pii di questa Città*), kao i uvriježen prinos za oslobođenje zatočenika u osmanlijskom ropstvu (*Riscatto de' poueri Schiaui*), Delvesi naglašava da je *pouero uomo* te da za tu svrhu ne može odvojiti nikakva sredstva.

U odredbi u kojoj se imenuju izvršitelji njegove posljednje volje također zapažamo sličnost s oporukom Ivana Campsija. Naime, uz zadarskoga građanina Donata Ferrarija (sina Ivana Krstitelja)¹³, Delvesijev je izvršitelj Giuseppe Galeno, također u istoj ulozi zabilježen i u Campsijevoj oporuci. Njima se (posebice Galenu) nalaže i potraživanje legata u iznosu od 130 cekina, ostavljenih Delvesiju oporučnom odredbom kanonika Campsija.¹⁴ Napominjući, nadalje, kako se njegov imetak sastoji samo od jedne srebrene sablje te od »malo pokretnina neznatne vrijednosti«, Delvesi određuje da se od prihoda stečenih njihovom prodajom ili zalaganjem, održe »male mise« za spas njegove duše. Mise se trebaju slaviti u katedralnoj crkvi (*all'Altar del Suffragio*), uz milodar od dvije lire po svakoj misi. U završnom dijelu svog opsegom nevelikoga oporučnog spisa zadarski svećenik imenuje i glavne nasljednike svoje skromne imovine. To su njegov nećak, svećenik Andrija pokojnoga Ivana Delvesija, te šogorica (kojoj se ime izrijeком ne navodi), supruga pokojnoga Pavla Delvesija. Ako Andrija premine prije, imetak pripada udovici Pavla Delvesija i njezinim kćerima, jednako kao što je svećenik Andrija nasljednik onoga dijela imovine koji se odnosi na Delvesijevu šogoricu (uz uvjet da ju nadživi). Pisanju oporuke, načinjene u Delvesijevoj kući u spomenutoj četvrti Gospe od Kaštela, nazočili su zadarski građani i trgovci Biasio Agazzi pokojnog Bortola i Francesco Boglia pokojnog Lorenza, a spis je svojim potpisom i pečatom ovjerio zadarski gradski vijećnik Ivan Antun Fanfogna.

Nije nam poznat datum Delvesijeve smrti (na kraju oporuke, kako je to uobičajeno, taj podatak nije naveden), kao niti činjenica da li je njegov oporučni spis uopće otvoren. Kako je riječ o osobi s relativno malobrojnomo rodbinom (koja vjerojatno i ne živi u Zadru te s

¹³ Donato Ferrari uvršten je u ninsko plemstvo 1775., a u zadarsko 1796. godine. Usporedi: Jelena KOLUMBIĆ, »Grbovi zadarskih plemićkih obitelji«, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru*, sv. 47, Zagreb-Zadar, 2005., str. 62.

¹⁴ Delvesijevo potraživanje 130 cekina od Campsijevih nasljednika bilježi i K. KRSTIĆ u spomenutoj knjizi *Doseljenje Arbanasa u Zadar*, str. 43.

kojom nije održavao učestale veze), moguće je da se potraživanje njegove, ionako više nego skromne imovine, nikada nije dogodilo.

Sudbina Marka Delvesija, po svim sastavnicama jednog sasvim običnog svećenika u Zadru u XVIII. stoljeću, zanimljiva je kao primjer useljavanja, života i djelovanja pripadnika jedne od brojnih etničkih skupina u negdašnjemu glavnom gradu Dalmacije. Albanski useljenici, pristigli naporima nadbiskupa Zmajevića, kao i njihovi svećenici, ali i brojni (i prispjeli neovisno o Zmajevićevim seobama) albanski časnici i vojnici u mletačkoj službi, važan su dio zadarske društvene, crkvene i kulturne povijesti i zasigurno zavrjeđuju mnogo više od dosad napisanog u znanstvenim i stručnim časopisima. Posebno se to odnosi na albanska useljavanja koja ne vezujemo izravno uz relativno dobro poznate i proučene seobe Arbanasa te ih je stoga nužno promatrati obrađujući pojedinačne primjere. Takav je primjer, uz dosad obrađivane albanske obitelji Kruta i Gini te pojedince poput guvernera Dominika Katića ili kanonika Ivana Campsija, i albanski svećenik Marko Delvesi. Iščitavanje, raščlamba i obrada njihovih životopisa, pa i u primjerima kada nisu prebogati gradom i događajima, prilog su više poznavanju iznimno dinamične i istraživački vrlo privlačne povijesti grada Zadra i njegova stanovništva u ranom novovjekovlju, kao i svekolikih komunikacija i prožimanja uzduž istočne jadranske obale.

PRILOG: Prijepis oporuke zadarskog svećenika Marka Delvesija pokojnog Andrije iz biskupije Sappa u Albaniji (Državni arhiv u Zadru, Spisi zadarskih bilježnika, Bortolo Ferrari, 1763.–1783., busta V.: Testamenti aperti, filza 3., br. 95, 21. II. 1775.)

Nel Nome di Cristo Amen. L'anno della sua Santissima Natiuità 1775, indizione ottava, giorno ueramente di martedì, li 21 del mese di Febraro. Nelli tempi del Serenissimo Principe, e Signor Nostro Eccellentissimo il Signor Aluise Mocenigo¹⁵, per l'Iddio grazia Inclito Doge di Venezia, del Reggimento dell'Illustrissimo Signor Zorzi Marin Conte di Zara¹⁶, ed alla presenza del Nobil Signor Zaratino il Magnifico Signor Conte Dottor Giovanni Antonio Fanfogna onorando Conte etc., di me Nodaro, ed infrascritti testimonii.

Personalmente costituito Domino Marco Deluesi quondam Andrea dalla Diocesi di Sappa in Albania Turca, da molti anni abitante in questa Città, da me Nodaro benissimo conosciuto, il quale sendo la Dio merce, sano di mente, sensi, loquella, ed intelletto, sebbene di corpo indisposto, e giacente in letto, e uolendo disponer delle cose sue prima d'essere preuenuto dalla morte, che quanto certa a succedere ad ogni uiuente, altrettanto incerta nel suo tempo, prego me Nodaro di scriuere il presente suo nuncupatiuo testamento, che si dice sine scriptis, nel seguente modo, dicendo.

Primieramente dunque raccomando col cuor contrito, ed umiliato l'anima mia all'Omnipotente Signor Iddio suo Creatore, alla Gloriosa sempre Vergine Maria, ai Santi miei tutelari, ed a tutta la Celestiale Corte onde si degnino d'intercedermi dall'infinita Diuina Misericordia il perdono di tutti li miei peccati, e di assistermi nell'estremo punto della mia vita.

¹⁵ Alvise Mocenigo IV., mletački dužd od 1763. do 1778. godine.

¹⁶ Zorzi (Giorgio) Marin, knez Zadra od 1774. do 1776. godine.

Quando piacerà all'Altissimo di leuarmi da questo mondo, ordino, che il mio cadauere sia tumulato in una delle sepolture esistenti nella Metropolitana Chiesa di questa Città con funerale della campana mezzana, e con quattro torzi da libre quattro l'uno.

Voglio, che nel giorno del mio obito siano dispensate lire cento a que' poueri, che uenarno a chiedere la carità alla casa della mia abitazione.

Alli soliti quattro luochi pii di questa Città, ed al Riscatto de' poueri Schiaui non posso lasciare cos'alcuna, perchè son pouero uomo.

In Commissarii, e fedeli esecutori del presente mio testamento instituisco, e prego siano li Signori Giuseppe Galeno, e Donato Ferrari figlio del Signor Giouanni Battista, alli qualli lascio in segno di stima un zecchino per cadauno, e conferisco ogni più ampla facoltà per riscuotere anco il legato di zecchini cento, e trenta lasciati dall'ora quondam Molto Reuerendo Signor Canonico Giouanni Campsi, qualhora io in uita non lo conseguisci in tutto, o in parte e perchè ho instituito procuratore per la riscossione di tale legato il Signor Galeno, uoglio, che uenga risarcito di tutte le spese faceste perciò, se io non lo risarcisci primo della mia morte.

Diacharo a lume di chiunque, che tutto della mia facoltà consiste in ora in una spada d'argento, in pochi effetti strazzi, e nell'azione di conseguire il sudetto legato, uoglio per tanto, che se io non lo conseguisci in uita, siano dall'importare della decima parte di quello, e delle dette strazzarie, e spada d'argento fatte celebrare tante messe basse in suffragio dell'anima mia colla solita limosina di lire due per cadauna all'Altar del Suffragio in Duomo. Se perauentura io lo conseguisci prima della mia morte in tutto, o in parte, e non me ne fosse preualso ne' miei bisogni, dourà dall'importar della decima parte di quella quantità di denaro, che di tal ragione ritrouerà dopo la mia morte, come anco delli detti effetti, e spada d'argento farsi celebrare tante messe come ho detto di sopra.

Nel rimanente poi delli detti pochi miei effetti strazzi, della spada d'argento, e del predetto legato nella quantità, che restasse da riscoutersi, o in quella, che si ritrouerà dopo la mia morte, se lo auessi conseguito in uita, instituisco miei eredi residuarii Don Andrea quondam Zuanne Deluesi mio nipote, e la moglie del quondam Paolo Deluesi mia cognata se fosse uiua, e qualora fosse morta succedino nella di lei azioni le sue figliuole, con questo però, che premorindo esso Don Andrea uadi la sua porzione alla detta mia cognata, o alle di lei figliuole, se ella fosse morta, e così se la stessa mia cognata non uiuesse, e premorissero le sue figlie, uadi la loro porzione al medesimo Don Andrea mio nipote, sicchè siai tra essi eredi instituiti la reciproca sostituzione, incaricando per altro li stessi miei eredi di douer riconoscer secondo permetterà il tenere asse della mia eredità li figliuoli maschi, e femmine, che fossero uiui al tempo della mia morte, degli altri miei fratelli quondam Stefano, ed Antonio.

E questo uoglio, che sia il mio testamento, e l'ultima mia uolontà, li quali se per tali non potessero ualere, uouole, che uagliano per ragione di codicillo, donazione causa mortis, e per qualunque altra disposizione, che nel miglior modo far si può, nonostante etc., renunciando etc.

Letto da me infrascritto Nodaro alla presenza ut supra il presente testamento parola per parola al predetto testatore, che dopo d'auerlo ben udito, ed inteso, lo confermò in tutte le sue parti, così essendo la sua uera, e positua uolontà, che dourà esser inalterabilmente eseguita.

Fatto in Zara nella casa d'abitazione del predetto testatore, posta in Confin della Beata Vergine del Castello, presenti li Signori Biasio Agazzi quondam Bortolo, e Francesco Boglia quondam Lorenzo ambi mercanti in questa Città testimonii noti, chiamati, e pregati.

Ed io Bartolomeo Ferrari di Veneta Auctorità Nodaro pubblico, e giurato di Zara ho scritto il presente testamento giusta la uolontà del predetto Testatore.

Na poledini:

Io Giouanni Antonio Fanfogna Consigliero interuenni alla facitura del presente testamento, l'inscrissi di proprio mio carattere, et il sigillai col solito mio sigillo.

Adi 21 Febbraro 1775, Zara

Testamento di Domino Marco Delvesi scritto da me Bartolomeo Ferrari di Veneta Auctorità Nodaro pubblico, e giurato di Zara.

Summary

ALBANIAN EMIGRANT AND CONFIDENT OF ZMAJEVIĆ – MARCO DELVESI, CLERIC FROM ZADAR (THE 18TH CENTURY)

Nationally and religiously diverse immigrant communities were an important component of social and daily life within Dalmatian cities during the Venetian government over the Eastern Adriatic coast. Good example is city of Zadar; the centre of economy, cultural life and administration of Venetian Dalmatia, where lived many different immigrant communities from the entire Venetian dominion (from Furlania to Crete) during the early modern period. Topic of this article is Marco Delvesi, a cleric, who was born in the bishopric of Sappa in Albania but who immigrated to Zadar probably during the 30s of the eighteenth century, i.e. during the Venetian authorities planned settlement of Albanians in the surroundings of Zadar. Author analyses Delvesi's connections with Vicko Zmajević bishop of Zadar and clergyman Ivan Campsi. Moreover, author investigates Delvesi's testament, which was written in 1775 in Zadar. At the end of this article author delivers transcription of this testament that is presently kept in State Archives in Zadar.

KEY WORDS: *Zadar, Dalmatia, Albania, Albanians, Sappa, ecclesiastical history, early modern age.*